

УДК 342.351

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.30>

## АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

**Гарбінська-Руденко А.В.**,  
кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри фінансового та податкового права  
Державного податкового університету  
ORCID: 0000-0002-0971-1234

**Глух М.В.**,  
кандидат юридичних наук, професор,  
завідувач кафедри фінансового та податкового права  
Державного податкового університету  
ORCID: 0000-0002-6107-5415

### **Гарбінська-Руденко А.В., Глух М.В. Актуальні питання адаптації митного законодавства України до законодавства Європейського Союзу.**

У статті досліджено процес адаптації митного законодавства України до стандартів Європейського Союзу в умовах реалізації євроінтеграційного курсу держави. Проведено аналіз нормативно-правового забезпечення у митній сфері, зокрема положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Митного кодексу України та актів, спрямованих на імплементацію норм Митного кодексу ЄС. Особливу увагу приділено розгляду теоретичних підходів вітчизняних науковців правового й економічного спрямування до проблем гармонізації митного законодавства, а також оцінці практичного стану впровадження європейських митних стандартів.

У статті виявлено ключові проблеми адаптації митного законодавства, зокрема недостатню інституційну та кадрову спроможність митних органів, фрагментарність нормативно-правового регулювання, неповну цифровізацію митних процедур, обмежену інтеграцію національних інформаційних систем із митними системами ЄС та наявність корупційних ризиків. Акцентовано увагу на тому, що формальне перенесення норм митного права ЄС без належного організаційного й технічного забезпечення не гарантує їх ефективної імплементації на практиці.

Окремо проаналізовано вплив воєнного стану на функціонування митної системи України, зокрема зростання навантаження на митні органи у зв'язку з переміщенням гуманітарних і критично важливих товарів, руйнуванням інфраструктури та обмеженими фінансовими ресурсами. Обґрунтовано необхідність забезпечення балансу між спрощенням митних процедур і належним рівнем митної та національної безпеки в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення.

На основі аналізу наукових джерел і чинного законодавства сформульовано пропозиції щодо вдосконалення адаптації митного законодавства України до стандартів ЄС, зокрема шляхом ухвалення нового Митного кодексу України на засадах права ЄС, посилення інституційної спроможності митних органів, прискорення цифровізації митних процедур та удосконалення антикорупційних механізмів. Доведено, що реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності митної системи, зміцненню економічної безпеки держави та успішній інтеграції України до митного простору Європейського Союзу.

**Ключові слова:** митне законодавство, Митний кодекс ЄС, зовнішньоекономічна діяльність, корупційні ризики, євроінтеграція, Європейський Союз, цифровізація, митні процедури.

### **Harbinska-Rudenko A.V., Glukh M.V. Current issues of adapting Ukraine's customs legislation to the legislation of the European Union.**

The article examines the process of adapting Ukraine's customs legislation to the standards of the European Union in the context of the country's European integration course. It provides an analysis of the legal and regulatory framework in the customs sphere, including the provisions of the Association Agreement between Ukraine and the EU, the Customs Code of Ukraine, and other legal acts aimed at implementing the EU Customs Code norms. Particular attention is paid to the theoretical approaches of domestic legal and economic scholars regarding the harmonization of customs legislation, as well as the assessment of the practical implementation of European customs standards.

The article identifies the key problems of adapting Ukrainian customs legislation, including insufficient institutional and personnel capacity of customs authorities, fragmented legal regulation, incomplete

digitalization of customs procedures, limited integration of national information systems with EU customs systems, and the presence of corruption risks. It emphasizes that the formal transfer of EU customs law norms without proper organizational and technical support does not ensure their effective practical implementation.

The impact of the martial law situation on the functioning of Ukraine's customs system is also analyzed, particularly the increased workload of customs authorities due to the movement of humanitarian and critical goods, destruction of infrastructure, and limited financial resources. The need to balance the simplification of customs procedures with an adequate level of customs and national security under conditions of war and post-war recovery is substantiated.

Based on the analysis of scientific sources and current legislation, proposals are formulated for improving the adaptation of Ukraine's customs legislation to EU standards, including adopting a new Customs Code of Ukraine based on EU law, strengthening the institutional capacity of customs authorities, accelerating the digitalization of customs procedures, and enhancing anti-corruption mechanisms. It is argued that the implementation of these measures will contribute to increasing the efficiency of the customs system, strengthening the country's economic security, and successfully integrating Ukraine into the European Union's customs space.

**Key words:** customs legislation, EU Customs Code, foreign economic activity, corruption risks, European integration, European Union (EU), digitalization, customs procedures.

**Постановка проблеми.** Україна обрала курс на європейську інтеграцію, який юридично закріплений Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС). У структурі цієї угоди значну роль відіграють положення щодо гармонізації митного законодавства, саме тому адаптація національних митних норм до стандартів ЄС – це не вибіркова дія, а обов'язкова умова імплементації Угоди та поглиблення співпраці з ЄС. Це також створює юридичні підстави для лібералізації торгівлі з ЄС та доступу національних товарів на спільний європейський ринок.

Гармонізація митного законодавства також сприяє впровадженню європейських підходів до митного контролю, управління ризиками, цифровізації митних процесів та забезпечення прозорості в діяльності митних органів, що, своєю чергою, зменшує корупційні ризики та покращує засади для ведення зовнішньоекономічної діяльності. В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України питання адаптації митного законодавства до стандартів ЄС набуває все більшої актуальності у зв'язку з необхідністю забезпечення економічної безпеки держави, підтримки експорту та інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

**Метою цієї статті є** аналіз сучасного стану та правових засад адаптації національного митного законодавства до стандартів ЄС, а також виявлення основних проблем вказаних процесів, що виникають при реалізації процедур адаптації.

**Стан опрацювання проблематики.** Науковий інтерес до проблематики адаптації митного законодавства України до стандартів Європейського Союзу в останні роки суттєво зростає, що зумовлено активізацією євроінтеграційних процесів та імплементацією положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Значний внесок у розробку теоретико-правових засад гармонізації митного законодавства зробили такі вітчизняні науковці як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, які досліджували адміністративно-правову природу митної діяльності, механізми державного управління у митній сфері та особливості реформування митних органів відповідно до європейських стандартів. Питання імплементації норм митного права ЄС, принципів митного контролю та управління ризиками висвітлювалися у працях Н.Р. Нижник, С.В. Ківалова, О.М. Музичука.

Економічні аспекти адаптації митного законодавства до стандартів ЄС стали предметом досліджень таких науковців, як А.П. Дзюблюк, Т.І. Єфименко, І.Г. Бережнюк, які акцентували увагу на впливі митної політики на зовнішньоекономічну діяльність, фіскальну ефективність митниці, спрощення торгівлі та зменшення транзакційних витрат для суб'єктів господарювання. У їхніх працях аналізується економічна доцільність запровадження європейських митних процедур, інституту уповноваженого економічного оператора та цифровізації митних процесів.

Вагоме значення для дослідження практичного стану адаптації митного законодавства мають також офіційні джерела, зокрема аналітичні звіти Державної митної служби України, Міністерства фінансів України, Рахункової палати, а також матеріали Європейської Комісії та Міжнародної організації з митних питань (Всесвітньої митної організації), у яких оцінюється рівень наближення національних митних процедур до стандартів ЄС та визначаються ключові проблеми їх реалізації.

Водночас, незважаючи на наявність значної кількості наукових публікацій, проблема адаптації митного законодавства України до стандартів ЄС залишається комплексною та потребує подальших досліджень. Зокрема, недостатньо опрацьованими залишаються питання системної імплементації норм Митного кодексу ЄС у національне законодавство, узгодження правових та економічних

інструментів митної політики, а також виклики, пов'язані з функціонуванням митної системи в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, що зумовлює необхідність подальшого наукового осмислення зазначеної проблематики.

**Виклад основного матеріалу.** З квітня 2025 року вступили в силу законодавчі зміни, що спрямовані на гармонізацію українського митного законодавства з Митним кодексом ЄС, і передбачені Законом України № 3926-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» (далі - Закон України № 3926-IX) [1].

Як зазначається на офіційному сайті Державної митної служби України (далі – Держмитслужба), шляхи реалізації зазначених змін були закладені у підготовленому Міністерством фінансів України проекті постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1092», активну участь у розробці яких брали представники Держмитслужби [2]. Керівниками профільних департаментів авторизації, адміністративних послуг та контролю, організації виконання митних формальностей, транзитних процедур, контролю та адміністрування платежів, митного аудиту Держмитслужби була проведена роз'яснювальна нарада для представників митних органів.

Головні зміни Закону України № 3926-IX [1] стосуються, зокрема, і запровадження процедур авторизації на окремі види діяльності, контроль за якими здійснюється митними органами, та авторизацій для поміщення товарів у окремі митні режими. Якщо раніше для певних видів діяльності потрібно було отримувати окремі дозволи, то тепер їх замінили авторизації, які підтверджують відповідність підприємства встановленим критеріям [2].

Як зазначає Держмитслужба, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності детально поінформовані про запроваджені норми щодо розширення кола складських операцій, які можуть проводитися на митних складах, зменшення вимог до облаштування складських об'єктів при запровадженні європейської норми забезпечення гарантування збереження товарів, а також про поступовий перехід від дозвільної системи до авторизацій [2].

Законодавством також передбачено річний перехідний період щодо окремих авторизацій – до 19 квітня 2026 року, протягом якого бізнес матиме можливість адаптуватися до нових митних правил [2].

Однією з найбільш проблемних сфер у процесі практичної адаптації митного законодавства України до стандартів Європейського Союзу залишається інституційна та кадрова спроможність митних органів. Незважаючи на законодавчі зміни, впровадження європейських митних процедур на практиці часто ускладнюється недостатнім рівнем професійної підготовки персоналу та обмеженим досвідом застосування норм митного права ЄС. За результатами аналітичних звітів Рахункової палати України, однією з причин неефективності митних реформ є «дефіцит фахівців, здатних працювати за ризик-орієнтованими та цифровими моделями митного контролю» [3]. Це негативно впливає на швидкість та якість митного оформлення, а також стримує повноцінну імплементацію європейських стандартів.

Як зазначає І.Г. Бережнюк, «формальне перенесення норм митного права ЄС без належної інституційної підготовки митних органів призводить до декларативного характеру реформ та збереження застарілих управлінських практик» [4, с. 100]. У цьому контексті особливої ваги набуває необхідність системного навчання персоналу, адаптації внутрішніх регламентів та зміни управлінської культури в митних органах.

Суттєвою перешкодою для адаптації митного законодавства є також недостатній рівень цифровізації митних процедур та фрагментарність інформаційних систем. Хоча Україна приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту та впровадила NCTS, на практиці залишаються проблеми з інтеграцією національних митних ІТ-систем із європейськими інформаційними платформами. За даними Держмитслужби, частина митних процедур досі здійснюється у змішаному (паперово-електронному) форматі, що не відповідає стандартам ЄС [5]. Саме це і ускладнює обмін інформацією, збільшує часові витрати та створює ризики зловживань.

На думку Н. Калюжної та О. Остапенка, «відсутність повної технічної сумісності митних інформаційних систем України з системами ЄС нівелює потенційні переваги спільного транзиту та знижує ефективність митного контролю» [6, с. 74]. Умови воєнного стану додатково загострюють цю проблему, оскільки митна інфраструктура зазнає руйнувань, а фінансові ресурси на її модернізацію є обмеженими.

Окремою проблемою залишається не системність нормативно-правового регулювання у митній сфері. Попри наявність Митного кодексу України та низки законів, спрямованих на імплементацію норм Митного кодексу ЄС, значна кількість підзаконних актів має фрагментарний характер. Це призводить до колізій у правозастосуванні та правової невизначеності для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Вже тривалий час науковцями підкреслюється, що відсутність нового комп-

лексного Митного кодексу України, який побудований за моделлю Митного Кодексу ЄС, ускладнює системну гармонізацію митного законодавства [7].

Крім того, серйозним викликом є корупційні ризики та збереження дискреційних повноважень посадових осіб митниці, що суперечить принципам прозорості та правової визначеності, закріпленим, в тому числі, і у законодавстві ЄС. За висновками експертів, саме митна сфера традиційно залишається однією з найбільш вразливих до корупційних практик, що негативно впливає на інвестиційний клімат та довіру бізнесу [8]. Як зазначає Р. Черкаський, «ефективна адаптація митного законодавства до стандартів ЄС неможлива без одночасного реформування механізмів контролю, відповідальності та антикорупційних запобіжників» [9, с. 112].

Окремо варто звернути увагу і на те, що в умовах воєнного стану проблематика адаптації митного законодавства набуває додаткової гостроти. Масштабне переміщення товарів гуманітарного, військового та критичного призначення потребує спрощених, але водночас контрольованих митних процедур. Проте чинна нормативна база не завжди забезпечує належний баланс між швидкістю оформлення та митною безпекою. За оцінками Міністерства фінансів України, саме у 2022–2024 роках митна система зазнала найбільшого навантаження, що виявило низку структурних проблем, які раніше мали латентний характер [10].

Разом із тим, адаптація митного законодавства до стандартів ЄС створює і позитивні передумови: спрощення процедур, впровадження електронного декларування, розвиток інституту уповноваженого економічного оператора та інтеграцію України до європейського митного простору. Однак, як справедливо зазначається, навіть в умовах надзвичайних викликів «європейські стандарти митного регулювання мають впроваджуватися не фрагментарно, а як цілісна система, підкріплена належним законодавчим та інституційним забезпеченням» [11, с. 89].

Таким чином, наявні проблеми свідчать, що адаптація митного законодавства України до стандартів ЄС є складним та багатоетапним процесом, який потребує не лише формального оновлення нормативної бази, а й глибоких інституційних, кадрових та технологічних змін.

**Висновки.** Проведений аналіз проблематики адаптації митного законодавства України до стандартів ЄС дає підстави стверджувати, що цей процес має комплексний, багаторівневий і довгостроковий характер. Незважаючи на суттєві законодавчі зрушення та поступове наближення національної митної системи до європейських стандартів, на практиці зберігається низка системних проблем, пов'язаних з інституційною спроможністю митних органів, рівнем цифровізації митних процедур, фрагментарністю нормативно-правового регулювання та наявністю корупційних ризиків.

Саме тому, формальне запозичення норм митного права ЄС без належного організаційного, кадрового та технічного забезпечення не забезпечує їх ефективної імплементації. Особливої уваги потребує питання професійної підготовки та перепідготовки працівників митних органів, оскільки саме кадровий фактор значною мірою визначає результативність впровадження європейських підходів до митного контролю, управління ризиками та сервісної орієнтації митниці.

Окремо слід наголосити, що в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України адаптація митного законодавства набуває додаткового значення як інструмент забезпечення економічної стійкості держави та підтримки експорту. Водночас чинна нормативна база не завжди дозволяє забезпечити належний баланс між спрощенням митних процедур та гарантуванням національної митної безпеки.

Вважаємо доцільним запропонувати наступні напрями вдосконалення процесів адаптації митного законодавства України до стандартів ЄС:

- завершення формування системної нормативної бази шляхом ухвалення нового Митного кодексу України, побудованого на засадах Митного кодексу ЄС, з системним переглядом і уніфікацією спеціальних підзаконних нормативно-правових актів;
- посилення інституційної спроможності митних органів через запровадження обов'язкових програм навчання та сертифікації персоналу з питань митного законодавства ЄС, управління ризиками та цифрових митних технологій, а також удосконалення внутрішніх процедур управління;
- прискорення цифровізації митних процедур, забезпечення повної інтеграції національних інформаційних систем із митними ІТ-системами ЄС, розширення використання електронного декларування та автоматизованих систем аналізу ризиків;
- зменшення кількості дискреційних повноважень посадових осіб митних органів шляхом чіткого нормативного закріплення митних процедур, розширення автоматизованих рішень та посилення внутрішнього і зовнішнього контролю за діяльністю митних органів;
- удосконалення антикорупційних механізмів у митній сфері, зокрема через запровадження прозорих процедур оцінки діяльності митних посадових осіб, електронного моніторингу митних операцій та ефективних механізмів відповідальності;

- забезпечення гнучкого нормативного регулювання митних процедур в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема воєнного стану, з метою оперативного реагування на виклики, пов'язані з переміщенням гуманітарних та критично важливих товарів, без зниження рівня митної безпеки.

Реалізація зазначених пропозицій може забезпечити не лише формальне наближення митного законодавства України до стандартів Європейського Союзу, а й підвищення ефективності функціонування митної системи загалом, що є необхідною передумовою успішної європейської інтеграції та сталого економічного розвитку держави.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу. Закон України № 3926-IX від 22.08.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20>.
2. Державна митна служба України «Перехід на європейські митні правила: бізнес і митні органи спільно адаптуються до змін». URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/perekhid-na-ievropeiski-mitni-pravila-biznes-i-mitni-organi-spilno-adaptuiutsia-do-zmin-2097>.
3. Рахункова палата України. Звіт про результати аналізу ефективності реформування митних органів України в умовах євроінтеграції. URL: [https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2024/ZVIT\\_RP\\_2024.pdf](https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2024/ZVIT_RP_2024.pdf).
4. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 543 с.
5. Державна митна служба України. Аналітичний звіт щодо стану цифровізації митних процедур та впровадження NCTS. URL: <https://customs.gov.ua/news/ncts-26/post/ukrayinskii-biznes-otrimaie-bilshe-chasu-dlia-perekhodu-na-nastupnu-versiiu-mitnogo-bezvizu-ncts-faza-6-2378>.
6. Калюжна М.В., Остапенко В.М. Адаптація митного законодавства України до системи спільного транзиту. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеко-орієнтованого управління в умовах глобалізації : тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 листоп. 2022 р. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2022. С. 74–77. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/a590c868-2437-4a18-b5a8-1f73954bb334/content>.
7. Шонія Б.Г. Адаптація митного законодавства України до норм Європейського Союзу. *Академічні візії*. 2023. Випуск 22. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/599/546>.
8. Transparency International Ukraine. Корупційні ризики у сфері митного контролю в Україні. URL: <https://ti-ukraine.org/news/klyuchovi-problemy-v-borotbi-z-koruptsiyeyu-z-tinovogo-zvitu-2025>.
9. Черкаський Р.А. Адміністративно-правові засади діяльності Державної митної служби як суб'єкта запобігання та протидії злочинності в Україні: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 324 с.
10. Звіт про виконання митних зобов'язань України в межах Угоди про асоціацію з ЄС у 2022–2024 роках. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/agreement/reports>.
11. Биков І.О. Українська митниця та стандарти ЄС (адміністративно-правове дослідження): монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 224 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 5.01.2026  
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026  
Дата публікації: 2.02.2026